

A gyógyszerészet történetéből

Gyógyszerészet 16. 224—225.

ADATOK A KIGYÓTISZTELET TÖRTÉNETÉHEZ

SZEPESSY GÉZA

A kígyótisztelet első emlékei a sumér kultúrában maradtak fenn. Európába egyiptomi közvetítéssel jutott el, Trácián, Illírián át. Az illír nép névadó ósatyját, Illírioszt, kígyóval személyesítették meg. A hellén kultúrában Aszklepiosz emberisten kiegészítője. A szerző a Kárpát-medencében i. e. 500 körüli emlékeken fedezte fel először a kígyókultusz nyomait kerámiákon, majd bronz és vas tárgyakon, karikákon, karpereceken, amelyek feltehetően orvosok jelvényei voltak.

*

Rendkívül érdekes, hogy az ősi kígyótisztelet miként él napjainkban is, a XX században, hiszen még ma is ott díszelg valamennyi gyógyszertárban, még ma is jelvénye az egészségügy dolgozóinak polgári vagy katonai életben egyaránt. Nem árt ezért egy rövid történeti visszapillantás.

Legősibb előfordulása a suméri kultúrában található meg, de jóformán valamennyi keleti nép és az egyiptomiak is egyaránt tisztelték mint alvilági főistenséget, vagy mint a túlvilág istenét, de egyformán minden esetben az egészség és az orvoslás jelképe volt.

Európában először a Balkán-félszigeten tűnt fel a krétai kultúrával a pelazgok népénél, valószínűleg kisázsiai vagy egyiptomi forrásból. Tőlük vették át a thrákok és egyben ők adták a nagy gyógyító nevét is: Aszklepiosz (asz = kígyó; klepi = vmire csavarodni: bot köré csavarodó kígyó). Ez a thrák kígyókultusz elsősorban a szomszéd görögöknél és az illíreknél terjedt el, ahol megtartotta eredeti és ősi formáját. Rendkívül érdekes, hogy maga az illír szó is innen származik: illur = kígyó. Illíriosz, a herosz vagy istenség, az illír nép ósatyja, a megszemélyesített kígyó (vagy sok esetben sárkány!) és így is ábrázolták. Maga az illír nép és ország keletkezése egy kígyómondához kapcsolódik:

Illíriosz isten halála után ismét kígyóvá vált, pontosan úgy, mint szülei. Sírjának helyét ott vélték, ahol Epidaurosz városa állt. Számos barlang, település, hegy neve őrzi még ma is a hajdani kígyókultusz az egész Adria vidéken.

Magát a népet és országot is ezért nevezték el a kígyók népének és országának. Görögül a vidéket „drakontophoron” (kígyókban gazdag) néven emlegették, magát az Adriát pedig „Drakontosz pontosz”-nak (Kígyó-tenger) nevezték.

Napjainkban is „Zmijar”-nak (kígyóembernek) nevezik a gyógyítással foglalkozókat, javasembereket, kuruzslókat. De ott él a kígyószimbólum jóformán mindenben: családnevekben, falunévben, díszítésben egyaránt. Ezt a kultuszt a görögök nemesítették meg, alakították át ősi formájából, sőt egy rendkívül színes mondával ajándékozták meg az emberiséget. Gondolok itt az EEJA című költeményre, ahol a lenyilazott Coronis tetemé-

ből, amikor azt már a máglya lángjai kezdték nyaldosni Apollón (vagy Hermes?) kiragadta a még meg sem született Aszklepioszt és átadta Chiron kentaurnak, hogy nevelje fel. Chiron kitűnően értett a gyógyításhoz; ezért neve is maradt fenn a „chirurgia” szóban.

A kígyókultusz gyógyító ereje az Aszklepioszféle gyógyászat legnagyobb tökélyre állítólag az az epidauruszi gyógyhelyen fejlesztették. Innen számos, rendkívül érdekes tudósítás is maradt fenn, melyek közül a következőt idézem: A beteg és a gyógyító istenség között a találkozás előfeltétele volt a beteg „inkubációja”; az előírt szertartásokat el kellett végeznie, majd külön egy erre a célra szolgáló helyiségbe aludni tért. „A beteg mosakodjék meg, vesse le ruháit, és burkolódzzék fehér köntösbe. Menjen a nagy hálóterembe, ne legyen rajta se gyűrű, se öv, menjen mezitláb.”

A gyógyítás természetesen misztikus körülmények között végezték, de mint a fennmaradt írásos emlékekből is kitűnik, tevszerű volt. Rendszeresen alkalmaztak izsappakolást, vízkúrát. Sokat adtak a könyeizetre, és mint azt a legutóbbi régészeti kutatások is kimutatták, életvidám építészettel, bensőséges hittel segítették a gyógyulást. Az ott levő forrásvíz ásványtartalma bizonyossá teszi annak a gyógyításban való alkalmazását.

A kígyó lassan csak az emberisten kiegészítője lett. Talán az egyik legszebb „aszklepieion”-t a mai Kjusztendil bolgár városnál tárták fel (rég. neve: Pautalia). A feltárások során előforduló pénzeken a bot köré csavarodó kígyók képe látható, de megtalálható Aszklepiosz, Hygieia és Teleszforosz képe is, sőt néhány példány még megőrizte az asklepiion képét is, bár maga a kígyó lassan jelképpé zsugorodott.

A kígyókultusz legrégebbi nyomai, melyeket a Kárpát-medencében találtam, a korai vaskorból, tehát i. e. 500 körüli időből származnak. Számos díszítőforma őrízte meg kerámiákon, de legszebben egy magántulajdonban levő, bronzból öntött kígyó emlékeztett erre a kultuszra. Valószínű, hogy egy orvosnak volt jelvénye; esetleg gyógyerőt tulajdonítottak neki. Egy másik kígyóforma már a késői vaskorból származik és karperec volt, mert öt karikát alakítottak ki a kígyó testéből. Számos alakban maradt fenn a római korban, amikor a kígyókultusz ismét teljes hellén finomságával élhetett a Kárpát-medencében is.

Ilyen szerepet játszott Illíria a kígyókultuszban, ahol talán valóban a legősibb, a suméroktól átvett és fejlesztett formában élt és virágzott.

Г. С е п е ш и : Данные о поклонении змеи
Первые исторические памяти почтения змеи остались из шумерской культуры. В Европу оно перешло

через Египет, Тракию и Иллирию Праотец иллирско-го народа был олицетворен в виде змеи. В греческой культуре она дополняет человеко-бога Асклепия. В Карпатской области автор впервые на памятниках истории из 500 до-нашей эры открывал следы культа змеи на керамике, затем на изделиях из бронзы и железа, кольцах, браслетах, которые по предположению могли быть знаками врачей

G Szepessy: *On the history of serpent cult*

The first souvenirs of serpent cult have been preserved in Sumerian relics. The cult reached Europe with Egyptian mediation, through Thracia and Illyria. The name-giving ancestor of the Illyrian people, Ilirios, used to be personified by a serpent. In the Hellenic culture, the serpent was a symbolic belonging of Asklepios, the demigod. Traces of the serpent cult were detected by the present author in the Carpathian basin as first on pottery

vessels from about 500 B. C., then also on bronze and iron objects, on bracelets, etc., that were presumably medical badges

G. Szepessy: *Ein Beitrag zur Geschichte des Schlangenkultes*

Die ersten Spuren des Schlangenkultes sind aus der sumerischen Kultur zurückgeblieben. Der Kult ist mit ägyptischer Vermittlung über Thrakien und Illyrien nach Europa gelangt. Der Urgrossvater des illyrischen Volkes wurde mit einer Schlange personifiziert. In der hellenischen Kultur war die Schlange ein Requisite von Aeskulap, des menschlich-göttlichen Wesens. Die ersten Spuren des Schlangenkultes wurden vom Verfasser im Karpatenbecken auf Denkmäler vom etwa 500 vor Christi Geburt, nämlich auf Keramik, dann auf bronzenen und eisernen Gegenständen, Ringen, Armbändern, die vermutlich medizinische Abzeichnungen sein dürften, aufgefunden.

(Magyar Vegyészeti Múzeum, Várpalota)

Érkezett: 1971. IX. 23

VÍRUSOK „MÁGNESES” EMLEKEZŐTEHETSÉGE

APN. Öst. Ap.-Ztg. 25 (40), 470 (1971)

Szaranszokban, a szovjetunióbeli Mordvin Autonóm Köztársaság fővárosában Szoszunov prof. laboratóriumában felfedezte a naptevékenység hatását a fágképződésre. Felfedezését a moszkvai és a szimferopoli egyetem orvostudományi karán megerősítették. Korábban is ismertes volt, hogy a naptevékenység és a grippejárványok között összefüggés van. De mivel lehet ezt a rejtélyesnek tűnő összefüggést magyarázni?

A naptevékenység változásai a földön mágneses viharokat keltenek, amelyek kihatnak a mikroorganizmusok élettevékenységére. A baktériumok és vírusok ugyanis rendkívül érzékeny élőlények, melyek a föld mágneses mezejének az átlagostól való legkisebb eltérésére reagálnak.

Tény, hogy a mágneses mező befolyásának mechanizmusát az állat- és növényvilágira még nem ismerjük tökéletesen. A korszerű mágnes-biológiában több feltevessel találkozunk, melyek a mikroorganizmusok aktivitásának a magnetoszféra zavaraitól való szokatlan függőségét igyekeznek megmagyarázni. Egyik ezek közül azon alapszik, hogy a fejlődési folyamat alatt a természet és azok korai képviselői — a vírusok és baktériumok — hozzáidomultak a föld mágneses mezejéhez és annak minden ingadozására reagálnak. A mágneses viharok információs forrást jelentenek a külvilág közelgő megrázkódtatásaira és rámutatnak az azokhoz való alkalmazkodás szükségességére. A mikroorganizmusok genetikai kódjában információ lehet „betáplálva”, s ez közli azt, mi módon kell a magnetoszféra változásaira reagálniuk ahhoz, hogy azokat túlélhessék. Eszerint a baktériumok a mikrokozmosz sok évmillió éves evolúcióját emlékezetükben tartják

A moszkvai II. Orvostudományi Egyetemen vizsgálták a mágneses tér befolyását a mikroorganizmusok tulajdonságaira. Azt találták, hogy mágneses besugárzásra a bélbaktériumok szaporodása megsokszorozódott, más baktériumfajták pedig olyan antibiotikum-koncentráció mellett is növekedésnek indultak, amely nem mágnesezett baktériumok számára biztos pusztulást jelent. A mágnesezett staphylococcusok tetraciklinnel szemben ellenállása pl. négyeszerese nő, penicillinnel szemben pedig 300–400-szorosa. A dizentéria-mikrobáknak a bakteriofágok iránti érzéketlensége mágneses besugárzás hatására 100–1000-szeresre nőtt!

A vírusok életképessége tanulmányozásának megbíz-

ható alanyai a bakteriofágok. A szaranszki laboratóriumban ezekkel vizsgálták a naptevékenység és a mágneses mező befolyását a mikrovilág legkisebb élőlényeire. Megállapították, hogy a mágneses tér a fágképződés intenzitását a röntgen-, vagy ibolyántúli besugárzáshoz hasonlóan növeli. Ezzel kísérletileg bizonyították, hogy a vírusok éppen úgy, mint a baktériumok, a mikrokozmosz evolúcióját „emlékezetben tartják” és alkalmazkodnak a külvilág változásaihoz (028).

R. B.

KORLÁTOZZÁK A GYÓGYSZERKÜLÖNLEGESSÉGEK FORGALMÁT AZ USA-BAN

Ref. Öst. Ap.-Ztg. 25 (48), 915 (1971).

Az amerikai Food and Drug Administration (FDA) új rendelkezések kiadását tervezi a több hatóanyag összetételéből álló (combination of drugs) speciálitásokkal kapcsolatban. Ha a rendelkezés életbe lép, úgy igen sok gyógyszerkészítményt ki kell majd vonni a forgalomból. Az új előírások megkövetelik annak bizonyítását, hogy milyen módon járulnak hozzá a egyes alkatrészek a gyógyszer hatásosságához. Amennyiben ilyen bizonyítatok nem állanak a gyártó cég rendelkezésére, úgy klinikai kísérletekkel kell igazolnia, milyen szerepe van az egyes összetevőknek a gyógyszer hatásosságában. Ennek hiányában a készítményt ki kell vonni a forgalomból. Az USA-ban forgalomban levő speciálitásoknak kereken a fele összetett készítmény. A gyógyszeripar vezetőinek véleménye szerint hosszadalmas vitákra és ellentétekre lehet számítani a hatóság és az érdekeltek között, annál is inkább, minthogy a legkeresettebb 200 különlegesség 40%-a összetett készítmény. Az FDA orvosi bizottságának igazgatója, Dr. Simons biztosra veszi, hogy a rendelkezés életbe léptével lényegesen csökkenni fog a forgalomban maradó készítmények száma; szerinte „csak a legértékesebbek maradnak meg.” Az FDA behatón vizsgálta az 1938 és 1962 között engedélyezett gyógyszerkészítmények hatásosságát. A 2800 speciálitás közül 1300 több alkatrészből állt. A rendelkezések természetesen majd az új készítményekre is vonatkoznak, így ezeknek engedélyeztetése a jövőben lényegesen nehezebb lesz. Amiből a kombinált hatóanyagú készítmények száma az utóbbi években csökkenést mutat, mégis lényegesen meghaladja a forgalomba került, egy hatóanyagot tartalmazó gyógyszerek számát. Az ok nyilvánvaló: egyszerűbb és hasznosabb a gyártó szempontjából meglevő hatóanyagokból egy új összetételt előállítani, mint egy teljesen új farmakont kifejleszteni (059).

R. B.